

Asia: VN/33963/2024

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Kotoutumista ja kielitaitoa edistävien koulutusten uudistaminen

Kotoutumista ja kielitaitoa edistävien koulutusten järjestämisvastuiden selkeyttäminen ja yksinkertaistaminen on kannatettava tavoite. Myös rahoituskanavien selkeyttäminen on sinänsä kannatettava tavoite. Myös se, että Opetushallitus määräisi lukutaitokoulutuksen opetussuunnitelman perusteista on kannatettava asia. Kaikki tavoitteet, jotka tähtäävät lukutaitokoulutuksen laadun vahvistamiseen ja sisällön selkeyttämiseen, ovat kannatettavia. Myös hallituksen esitykseen kirjatut tavoitteet työvoimakoulutuksen tuloperusteisuudesta ovat hyvä asia, mikäli tällä tarkoitetaan esimerkiksi lukutaitokoulutukseen osallistuvien asianmukaista oppimisen tukea, joka pitää sisällään myös läsnäolojen valvontaa työvoimakoulutuksen peruseriaatteiden mukaisesti.

Kaavailtu muutos, jossa lukutaitokoulutus siirtyy opetus- ja kulttuuriministeriöltä työvoimaviranomaisen järjestämäksi, sisältää myös runsaasti riskejä, etenkin, koska työllisyysalueet ovat verrattain pieniä ja ne ovat aloittaneet toimintansa vasta vuoden 2025 alusta. Pienillä työllisyysalueilla haasteena voi olla yhtäältä se, että luku- ja kirjoitustaidottomia työnhakijoita ei aina ole riittävästi ryhmän nopeaan perustamiseen ja toisaalta se, että riittävän pätevyyden omaavia opettajia ei välttämättä ole saatavilla kaavailtuna ajankohtana. Lisäksi on huomattava, että kotoutumiskoulutuksen, mukaan lukien lukutaitokoulutuksen, hankinta on erityistä hankintaosaamista vaativaa ja haastaa omalta osaltaan kuntien hankintaorganisaatioita.

Tämänhetkisen vapaan sivistystyön kotoutumiskoulutuksen omaehtoisena opiskeluna järjestämisen etuna työvoimaviranomaisen näkökulmasta on ollut se, että pienellä työllisyysalueella se on mahdollistanut verrattain joustavat koulutuksen aloittamisen mahdollisuudet lukutaitokoulutuksessa. On epävarmaa, onko vastaavanlainen joustava aloittaminen mahdollista kaavaillussa rahoitusmallissa, varsinkin pienempien työllisyysalueiden kohdalla ja tilanteessa, jossa kokonaisuuteen sisältyy 15 miljoonan euron leikkaustavoite.

Opetusalan ammattilaiset ovat olleet huolissaan siitä, mitä kilpailutukset ja rahoitusleikkaukset tekevät kotoutumiskoulutuksen laadulle. Koska hallituksen esitykseen sisältyy leikkaustavoite, näitä huolia voidaan pitää perusteltuina. Tästä syystä lukutaitokoulutuksen tavoitteista, sisällöstä, seurannasta ja järjestämisestä säädettäessä tulee kuulla opetusalan toimijoita monipuolisesti. Lukutaitokoulutuksen laadukkaan toteuttamisen tulee olla selkeä kilpailutuskriteeri.

Hallituksen esityksessä on tarkoitus edistää kotoutumispalveluihin kuuluvan kielikoulutuksen saatavuutta joustavasti työpaikoilla. Lohja-Karkkila työllisyyspalvelut pitää kotoutumiskoulutuksen joustavien toteutustapojen vahvistamista kannatettavana.

Kotoutumisen edistämisen rahoituksen säästöt

Hallituksen esityksessä kerrotaan, että kotoutumista ja kielitaitoa edistävien koulutusten kokonaisuudistukseen kohdistuu 15 miljoonan euron säästötavoite.

Lisäksi on tarkoitus toteuttaa julkisen talouden suunnitelmassa (JTS 2025–2028) sovittu säästö vuodesta 2027 alkaen alentamalla 18 vuotta täyttäneen henkilön laskennallista korvausta. Lisäksi esityksessä toteutettaisiin syksyllä 2025 budjettiriihessä päätetty 30 miljoonan euron säästö.

Lohja-Karkkila työllisyyspalvelut muistuttaa, että kotoutumisen edistämiseen on jo aiemmin kohdistettu säästöjä; syksyllä 2023 (Lausuntopyynnön diaarinumero VN/8329/2023) alennettiin laskennallisten korvausten korvausaikoja.

Tämän jälkeen syksyllä 2024 kotoutumisen edistämisestä leikattiin jälleen (lausuntopyynnön diaarinumero VN/13118/2024).

Jo tehtyjen laskennallisten korvausten sekä valtionosuusrahoituksen leikkausten lisäksi kuntataloutta rasittaa kunnan rahoitusvastuun laajeneminen työttömyystuissa. Esimerkiksi Lohjan osalta työttömyysturvan kuntaosuusmaksua maksettiin vuonna 2024 noin 3,29 miljoonaa euroa ja vuonna 2025 noin 5,56 miljoonaa. Kyseessä on 69 % nousu, joka kaventaa huomattavasti laadukkaiden työvoimapoliittisen koulutusten ja muiden palveluiden järjestämismahdollisuuksia.

Lohja-Karkkila työllisyyspalvelut katsoo, että mikäli näiden kuntatalouteen vaikuttavien muutosten lisäksi toteutetaan hallituksen esityksessä mainittu 45 miljoonan euron säästö, on budjettiriihen linjauksen mukainen tavoite olla ”heikentämättä kielikoulutusta, varhaiskasvatuksen tai opetuksen palveluita tai työllisyyttä edistäviä palveluita” käytännössä mahdoton toteuttaa. Esimerkiksi kotoutumisen palvelutarpeen arvion yhdistäminen kotoutumissuunnitelmaan on keventämis-toimenpiteenä kustannusneutraali eikä se vähennä tarvetta järjestää palveluita, kuten kotoutumiskoulutusta, joista taas syntyy kustannuksia.

Kotoutumisen edistämisen palvelut laadukkaasti toteutettuna voivat parantaa maahan muuttaneiden kiinnittymistä työmarkkinoille ja nopeuttaa työllistymistä. Siksi tähän palveluun kohdistuvan leikkauksen vaikutus voi olla haitallinen kansantalouden vahvistamisen näkökulmasta, etenkin tilanteessa, jossa leikkauksia on jo tehty useaan otteeseen.

Hallituksen esityksessä tuodaan esiin, millaisia vaikutuksia ehdotetulla muutoksella siirtää osana laskennallista korvausta maksettava kotoutumiskoulutuksen rahoitus osaksi työvoimapalveluiden rahoitusta, eli kunnille maksettavaa valtionosuutta, olisi kuntien talouteen. Esityksessä todetaan, että kotoutumiskoulutuksen rahoituksen siirtyminen valtionosuusjärjestelmään lisäisi merkittävästi erityisesti pääkaupunkiseudun kuntien osuutta kotoutumiskoulutuksen määrärahoista, ja suurimpia häviäjiä olisivat keskikokoiset kunnat. Mikäli keskikokoisten kuntien mahdollisuudet järjestää kotoutumiskoulutusta näin ollen pienenevät, voi tämä lisätä yleistä muuttopainetta pääkaupunkiseudulle, jolloin kyseessä ei ole toivottava kehityssuunta.

Yleisesti ottaen on tarpeen vahvistaa toimenpiteitä, joilla nimenomaan keskikokoisten kuntien mahdollisuudet järjestää kotoutumiskoulutusta tarpeita vastaavasti voisivat vahvistua. Ihmisten tasaisempi asettautuminen ja pääkaupunkiseutuun kohdistuvan muuttopaineen asianmukainen hillitseminen on viime kädessä sekä kotoutujien, keskikokoisten kuntien että pääkaupunkiseudun etu.

Kotoutumisen tavoitteet ja velvoittavuuden lisääminen

Hallituksen esityksessä esitetään uutta pykälää 1a kotoutumisen velvoittavuudesta, jonka mukaan maahanmuuttajalla olisi velvollisuus edistää kotoutumistaan ja työllistymistään ja hänen olisi hakeuduttava ja osallistuttava kotoutumislaisissa tarkoitettuihin kotoutumista edistäviin palveluihin kotoutumislaisissa säädetyllä tavalla.

Pykälän §24 perusteluosiossa todetaan, että nykyisinkin työnhakijaksi rekisteröityneellä kotoutuja-asiakkaalla on velvollisuus noudattaa työvoimapalveluiden järjestämisestä annetussa laissa tarkoitettua työnhakuvelvollisuutta, josta säädetään mainitun lain 45 §:ssä. Kotoutuja-asiakkaalla on myös velvollisuus jo tällä hetkellä noudattaa kotoutumissuunnitelmaansa kotoutumislain §24 nojalla työttömyysetuuden menettämisen uhalla.

Lisäksi esimerkiksi laki toimeentulotuesta ohjaa asiakkaita hakemaan toimeentulotukeen nähden ensisijaisia tukia ja ilmoittautumaan kokoaikatyön hakijaksi tuen perusosan alentamisen uhalla.

Hallituksen esityksen vaikutukset kuntiin -osiossa tuodaan esiin, että

” maahanmuuttajan oman vastuun ja velvoittavuuden lisääminen edellyttää ohjaustyötä tekeviltä uudenlaista työtettä, joka korostaa asiakkaan alkuun auttamista ja omatoimisuutta asioidensa järjestäjänä ja palveluiden käyttäjänä”.

Ohjaus- ja neuvontatyön peruslähtökohta on jo tällä hetkellä se, että asiakas oppii asioimaan itsenäisesti, joten erillisen lakipykälän säätämisen tarvetta ei ohjaustyön näkökulmasta ole.

Lohja-Karkkila työllisyyspalvelut pitää lähtökohtaisesti ymmärrettävänä ja hyväksyttävänä, että etuuksiin kytkeytyvässä lainsäädännössä säädetään myös velvoitteista. Esimerkiksi työttömyysturvalain 3§ säädetään etuuden saajan yleisistä oikeuksista ja velvollisuuksista. Kuitenkin jo tämänhetkisessä laissa kotoutumisen edistämisestä säädetään laaja-alaisesti kotoutuja-asiakkaan velvollisuuksista. Erillisen lakipykälän säätämisen sijasta voitaneen täsmentää nykyisen lain sanamuotoja, jos näin halutaan.

Hyvien väestösuhteiden edistämistä ja yhteiskunnan vastaanottavuutta koskevia pykälä ei ole tarkoituksenmukaista poistaa laista, sillä nämä edistävät kotoutumista. Lakiin kirjattuina ne myös ohjaavat kuntien hyvinvointisuunnittelutyötä ja kaikkien kuntalaisten osallisuuden vahvistamistavoitetta.

Alkuvaiheen palveluprosessin muutokset

Hallituksen esityksessä esitetään, että kotoutumissuunnitelma tulisi jatkossa tehdä palvelutarpeen arviointiin liittyvän alkuhaastattelun yhteydessä ja todetaan, että käytännössä näin on usein jo tehty. Lainsäädännölliset toimenpiteet, joilla nopeutetaan kotoutumista edistäviin toimenpiteisiin pääsyä ja vähennetään mahdollisia päällekkäisiä haastatteluja, ovat lähtökohtaisesti kannatettavia.

Muut huomiot

Ei lausuttavaa.

Kononen Erja
Lohjan kaupunki, Lohja-Karkkila työllisyysalue - Työllisyys- ja
elinkeinolautakunta